

๒๐๐ ปี วิถีน้ำเกียน

พิพิธภัณฑ์ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

ก่อตั้งชุมชน ยุควัดทุ่งจะแล (ปีพ.ศ.๒๓๖๕-๒๔๐๐)

ยุค
(ปีพ.ศ.๒๔๐๐-๒๔๖๕)

เจ้าสมุนเทวราช
เจ้าผู้ครองนครน่าน

เริ่มมีมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์
ในเมืองน่าน

๒๓๖๕

๒๓๘๐

๒๓๙๙

๒๔๐๐

๒๔๑๕

๒๔๓๐

๒๔๓๕

๒๔๔๐

เริ่มมีผู้คนมาอาศัยอยู่ โดยอพยพมา 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งมาจากบ้านพญาภู บ้านหนองเต่า บ้านแสงดาว บ้านท่าล้อ บ้านร้องตอง บ้านศรีบุญเรืองและบ้านม่วงดีด ได้อพยพกันมาทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ อีกกลุ่มเป็นข้าทาสบริวารของเจ้าผู้ครองนครน่าน ส่งมาเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้า วัว ควาย และคนกลุ่มนี้เป็นโรคเรื้อน จึงมาตั้งถิ่นฐานที่ทิศตะวันออกของบ้านหมู่ที่ 3 ในปัจจุบัน ได้สร้างอาราม ขึ้นต่อมาเรียกว่า วัดทุ่งจะแล

รวมกลุ่มคนทั้ง 2 กลุ่ม ย้ายมาตั้งชุมชนอยู่บริเวณบ้านน้ำเกียน

สร้างวิหารวัดโป่งคำ
ครูบาคำวิชัยเป็นเจ้าอาวาสคนแรก

ได้รับวิสุงคามสีมา
ครูบารณชชัยเป็นเจ้าอาวาส

ปี พ.ศ.๒๔๐๐
สร้างอารามวัดโป่งคำ

พบจารึกที่ฐานพระพุทธรูปไม้ "สร้างถวายเป็นวัดปุตองร้องน้ำเกียน"

เริ่มการปกครองแบบแบ่งเขต
หมู่บ้าน /ตำบล

เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

๒๔๐ ๒๔๕๐ ๒๔๕๗ ๒๔๖๑ ๒๔๖๘ ๒๔๗๔ ๒๔๘๑ ๒๔๙๐

ครูบาอินด๊ะรส
เป็นเจ้าของาวาส

เริ่มตั้งนามสกุล
ส่วนใหญ่
ขึ้นต้นด้วย
คำว่า "ดี"

สร้างโรงเรียน
ในวัดโป่งคำ
พระเมืองคำ
งานนันทไชย
เป็นครูคนแรก

เกิดไฟไหม้อาคารเรียน
จึงย้ายโรงเรียนออก
มาตั้งอยู่นอกวัด

ย้ายโรงเรียนมาตั้งอยู่
ณ ที่ปัจจุบัน โดยพ่อ
อ้วยฝั้น อุ่นเรือน เป็น
ผู้บริจาคที่ดิน ชื่อ
เดิม "โรงเรียนบ้านน้ำ
เกียน"

ปี ๒๔๕๘ มีมิชชันนารีมาเผยแผ่
ศาสนา โดยพ่อครูเทเลอร์ได้
ช่วยเหลือหญิงหม้ายที่ป่วยด้วย
ไข้มาลาเรียจนหายป่วย และ
ครอบครัวแม่อ้วยตีบ ติดันนา เป็น
คริสเตียนครอบครัวแรก

ยุคแตกแยกทางความคิด (ปี)

๒๕๐๓

ชาวบ้านช่วยกัน
สร้างตลาดสดหลัง
แรก (บริเวณหน้า
หอประชุมหมู่ ๒
ในปัจจุบัน) โดยมี
หน่วยพัฒนาการ
เคลื่อนที่จาก
จังหวัด
มาช่วย

๒๕๐๘-๐๙

เปลี่ยนชื่อ
โรงเรียน
เป็นโรงเรียน
บ้านน้ำเกียน
(จาก เกียน
เป็น เกียน)

๒๕๑๑

สร้างอนามัย
หลังแรกโดยมี
พ่อจรรยา ตีวุฒิ
เป็นผู้บริจาค
ที่ดิน มีหมอ
วิลาวลัย
ปิงเมือง
เป็นหมอมคนแรก

๒๕๑๖

วันที่ ๒๑ มกราคม
คศ.๑๙๗๓ คริสต-
จักรภาคที่ ๕ น่าน
ได้ทำการเปิดโบสถ์
และตั้งชุมชนคริส-
เตียนบ้านน้ำเกียน
เป็น “หมวดกันทา
ทิพย์ ” และ เพื่อ
เป็อนุสรณ์แด่พ่ออัย
กัณธิยะ แม่อยู่ตีบ
บรรพบุรุษคริสเตียน
ครอบครัวแรก

๒๕๒๐

ชาวบ้านบางส่วน
มีอาชีพทำไม้
แปรรูป
มีช่างไว้ใช้งาน

๒๕๓๐

เกิดวิกฤติภัยแล้ง นี้
ลำห้วยน้ำเกียนแห้ง
ขาด ไม่มีน้ำทำนา เท
จากการลกลอบตัดไ
ทำลายป่า มีโรงเลื่อ
เถื่อน การแปรรูปไม้
ขาย ผู้ใช้แรงงาน นิย
ใช้ขายขายตลอด
เป็นตัวกระตุ้น เพื่อใ
มีแรงงาน จนติด จา
นั้น เริ่มนำยาบ้ามาใ
ชาวบ้านนิยมเล่นกา
พนันกันเป็นจำนว
มาก

พ.ศ.๒๕๒๐-๒๕๓๕

๒๕๓๒	๒๕๓๕	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๕๒ ๒๕๕๖
เกิดเหตุการณ์ชาวบ้านรวมตัวกันขับไล่เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ จากนั้นไล่ผู้อำนวยการโรงเรียน เหตุจากความขัดแย้ง	ชาวบ้านช่วยกันจับเลื่อยโซ่ของผู้มาลักลอบตัดไม้ในป่า และนำมาเผาที่สนามโรงเรียนบ้านน้ำเกียน จากนั้นเกิดการรวมตัวกันอนุรักษ์ป่าขุนน้ำเกียน	ตั้งองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน-ชนตำบลน้ำเกียนเกิดวิสัยทัศน์ “กินอิ่นนอนอิ่น ผืนดี”	ยกฐานะจากสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ณ ตำบลน้ำเกียนเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

ปี ๒๕๓๓ แยกการปกครองจากตำบลน้ำแก่น เป็นตำบลน้ำเกียน กำนันพรหมมา ติปานา เป็นกำนันคนแรก

ปี ๒๕๓๔-๒๕๓๕ เริ่มมีการตั้งกลุ่มรุ่นกลุ่มเสี้ยว

ปี ๒๕๓๔ เกิดการรวมกันของแกนนำบ้าน วัด โรงเรียน สถานีนอนามัย เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติของชุมชน เรียกว่า “บวรส”

ปี ๒๕๔๒ เริ่มทำงานโดยใช้กลไกผู้นำ แฉกหน้า 37 ชุนศึก และในปี ๒๕๔๘ เพิ่มเป็น 42 ชุนศึก

ปี ๒๕๔๙ จัดตั้งกองทุนวันละบาท

น้ำเกียน

ชุมชนแห่งความร่วมมือจากอดีตสู่ปัจจุบัน

เอกลักษณ์การแต่งกายในอดีต
และยังคงเห็นได้ในปัจจุบัน

น้ำเกียน เป็นชุมชนเก่าแก่ มีอายุราว ๑๙๐ ปี ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ตำบลน้ำเกียน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีลำห้วยน้ำเกียนไหลผ่าน เสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนมานาน ความเป็นอยู่ของผู้คนที่นี้ยังคงพึ่งพาอาศัยกัน เป็นสังคมเครือญาติ ดังจะเห็นได้จากนามสกุลส่วนใหญ่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ติ” แม้จะแยกออกเป็น 5 หมู่บ้านแล้ว แต่เนื่องจากมีเพียง วัดเดียว โรงเรียนเดียว และด้วยความเป็นเครือญาติ ความสัมพันธ์คนตำบลน้ำเกียน จึงยังยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น ก่อให้เกิดความร่วมมือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เมื่อย้อนรอย ตามเวลาที่ผันผ่านจากอดีตจวบจนปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ของคนน้ำเกี๋ยน ได้มีเรื่องราวสำคัญเกิดขึ้นหลายช่วงเวลา นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนในยุควัดทุ่งจะแลของคณสองกลุ่ม(ราวปี๒๓๖๕-๒๔๐๐) และย้ายถิ่นฐานมารวมกันตั้งเป็นชุมชนขึ้น ณ สถานที่ในปัจจุบัน สร้างวัดโป่งคำขึ้น (ยุควัดโป่งคำ พ.ศ.๒๔๐๑-๒๔๕๗) จนถึงยุคตำบลน้ำแก่น (พ.ศ.๒๔๕๘-๒๕๓๓) ได้เริ่มมีการแบ่งเขตการปกครองเป็นหมู่บ้าน ตำบล และมีการตั้งนามสกุล ส่วนใหญ่จะขึ้นต้นด้วยคำว่า“ดี” พร้อมกับมีมิชชันนารีมาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ต่อมา มีการสร้างโรงเรียน สร้างตลาด และอนามัย ชาวบ้านในอดีตยังลักลอบตัดไม้ จนทำให้ป่าเกือบหมด เกิดภาวะภัยแล้ง ลำน้ำเกี๋ยนแห้งขอด ไม่มีน้ำทำนา ชาวบ้านมีหนี้สินมาก เล่นการพนันและใช้ยาบ้า จนเกิดวิกฤติของชุมชน ในยุคนี้เรียกว่ายุคแตกแยกทางความคิด (พ.ศ.๒๕๒๐-๒๕๓๔) จากนั้นในปี พ.ศ.๒๕๓๔ เป็นต้นมา ได้ก่อเกิดความร่วมมือระหว่างแกนนำในส่วนของ บ้าน วัด โรงเรียน และสถานอนามัย (เรียกว่า “บวรส”) เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน เรียกว่า ยุคแห่งความร่วมมือ(พ.ศ.๒๓๔๕ถึงปัจจุบัน) โดยใช้แนวทาง ผู้นำ 42 ชุมศึก มาตรการสังคม ความเป็นเครือญาติ เวทีประชาคม เป็นแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จวบจนทุกวันนี้

น้ำเกี๋ยน

จึงเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน”
ที่ควรค่าแก่การสืบทอดเรื่องราว
เล่าขานให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้
และภาคภูมิใจ

ภาพความร่วมมือร่วมใจของคนน้ำเตียน มีมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน
ในภาพชาวบ้านช่วยกันพัฒนาหนทางเข้าวัดโป่งคำ

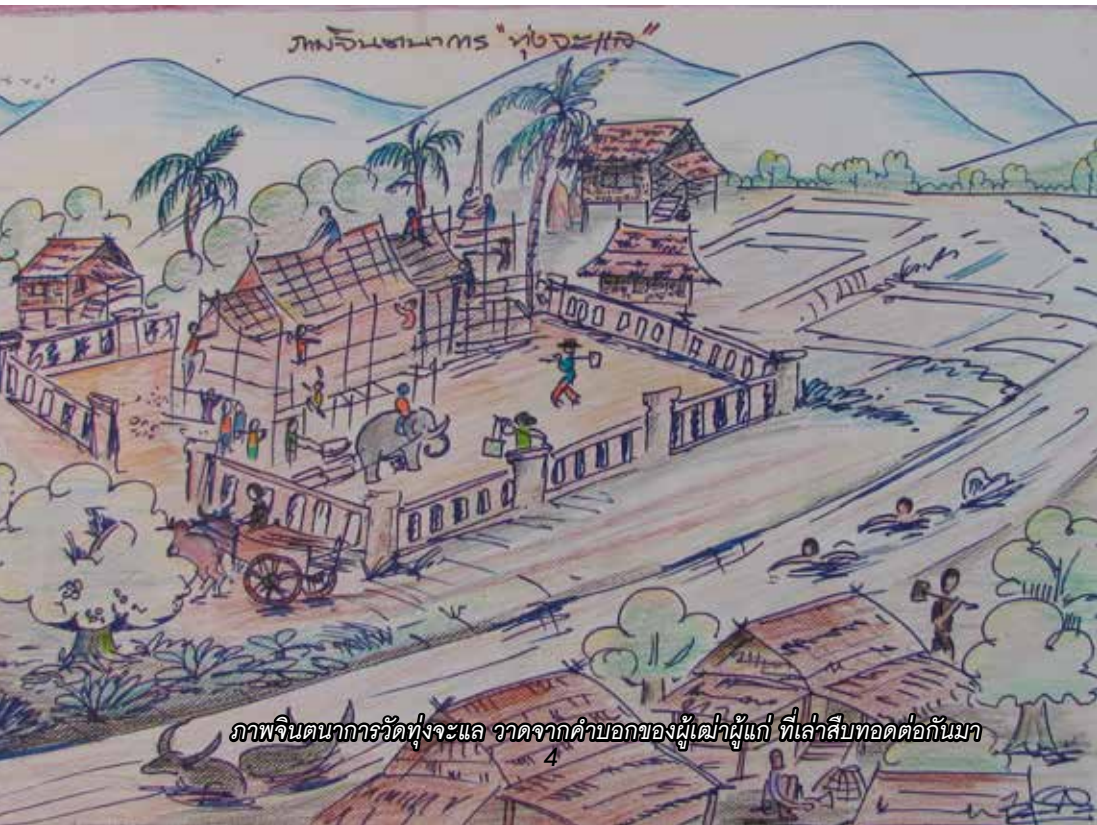

ปี พ.ศ.๒๕๐๓ ชาวบ้านช่วยกันด้วยวิธี “คาคนไฟ ไม้คนเล่ม” สร้างตลาดสดน้ำเตียนหลังแรกขึ้น

ก่อตั้งชุมชน

ยุควัดทุ่งจะเแล (พ.ศ.๒๓๖๕ – ๒๔๐๐)

ประมาณปี พ.ศ.2365 ในสมัยของเจ้าสุมนเทวราชเป็นเจ้าผู้ครองนครน่าน มีกลุ่มคน 2 กลุ่ม เริ่มอพยพมาอาศัยอยู่บริเวณบ้านต้นกอกหมู่ 3 ในปัจจุบัน กลุ่มแรก เป็นบุคคลที่มาจากบ้านพญาภู บ้านหนองเต่า บ้านแสงดาว บ้านท่าล้อ บ้านร้องตอง บ้านศรีบุญเรืองและบ้านม่วงดีด ได้อพยพกันมาทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เริ่มต้นได้มาตั้งถิ่นฐานเพียงไม่กี่ครอบครัว พอนานเข้าก็ขยายเพิ่มมากขึ้น กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มข้าทาสบริวารของเจ้าผู้ครองนครน่าน ส่งมาเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้า วัว ควาย ประกอบกับบุคคลกลุ่มนี้เป็นโรคเรื้อน(ขี้ทูต) อยู่ร่วมกับสังคมหมู่บ้านไม่ได้ จึงอาศัยอยู่ที่ นาเจ้าหลวง ซึ่งเป็นของเจ้าราชวงศ์ เจ้าเทพเกษตรได้มาสร้างนาไว้ จากนั้น คนทั้งสองกลุ่ม จึงได้สร้างอารามสำหรับประกอบพิธีทางศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์จากวัดที่อื่นหรือวัดใกล้เคียง มาประกอบพิธีทางศาสนา สถาปนาเรือนในยุคนั้นก่อสร้างอย่างง่าย ๆ และ อาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ วัดทุ่งจะเแล และดงขี้ทูต ประกอบอาชีพทำการเกษตร ทอผ้าเพื่อใช้เอง

ภาพจินตนาการวัดทุ่งจะเแล วาดจากคำบอกของผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เล่าสืบต่อกันมา

ตำนานวัดทุ่งจะแล

มีตำนานว่า มีหงส์ตัวหนึ่งได้คาบแผ่นทองคำ บินผ่านหน้าหมู่บ้าน ขณะนั้นมีกลุ่มชาวบ้านหลายคนวิ่งตามหงส์ไป และพอถึงบริเวณทุ่งแห่งหนึ่งในหมู่บ้าน หงส์ตัวนั้นได้แลตามองชาวบ้านที่วิ่งไล่ และอันตรธาน หายลับตาไป ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเกิดปาฏิหาริย์ขึ้น จึงได้ร่วมกันสร้างเจดีย์ไว้บริเวณนั้น จึงทุ่งจะแล(หรือทุ่งตาแล)

ซากอิฐของวัดทุ่งจะแล
จุดพบบริเวณทุ่งนา บ้านต้นกอกหมูที่ 3
ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของวัดในอดีต

ยุควัดโป่งคำ (พ.ศ.๒๔๐๑-๒๔๕๗)

ตำนานคำว่า "น้ำเกี๋ยน"

ราวปี ๒๓๙๐ - ๒๔๐๐ ได้เกิดชุมชนขึ้น ณ บริเวณบ้านน้ำเกี๋ยนปัจจุบัน โดยกลุ่มคนที่อยู่กระจัดกระจายตามที่แตกต่างกัน ได้มารวมกันตั้งเป็นชุมชนขึ้นริมลำห้วย จนเป็นที่มาของน้ำเกี๋ยนอยู่ ๓ ตำนานคือ

ตำนานที่ ๑

ในชุมชนแห่งนี้มีแม่น้ำสายสำคัญอยู่สายหนึ่ง ไหลผ่านหมู่บ้านและไหลลงสู่แม่น้ำน่าน มีความยาวประมาณ 30 กิโลเมตรเศษ ใกล้อำเภอน้ำเกี๋ยนอยู่ใกล้ที่ตั้งของวัดและหลุมคำ (หลุมทองคำ) ทางเจ้าผู้ครองนครน่าน ได้เกณฑ์ข้าทาสบริวารมาขุดทองคำที่หลุมแห่งนี้ เพื่อนำไปปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุแช่แห้ง โดยใช้เกี๋ยนเป็นพาหนะบรรทุกไป ชาวบ้านจึงเรียกชื่อลำน้ำสายนี้ว่า "น้ำเกี๋ยน" ต่อมาเพี้ยนเป็น "น้ำเกี๋ยน" คนในชุมชนก็ถือเอาชื่อของลำน้ำเป็นชื่อหมู่บ้านนั่นเอง

ตำนานที่ ๒

เป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “เตียน” หลักฐานจากพงศาวดารของวัดพระวัดพระธาตุแช่แห้ง เขียนไว้ว่า วัดพระธาตุแช่แห้งตั้งอยู่บนสองฝั่งลำน้ำ คือ ลำน้ำลิง และลำน้ำเตียน คำว่าเตียน ในภาษาล้าน แปลว่า น้ำที่ไหลเสมอกัน วันเวลาผ่านไปอาจเพี้ยน เป็นคำว่า เกียน เนื่องจากเป็นภาษาล้านนา การเขียนใช้พยัญชนะคล้ายกันระหว่าง ตัว กะ กับ ตัว ตะ

ตำนานที่ ๓

ข้อสันนิษฐานว่า ลำน้ำเกียนในอดีต ชื่อว่า “ลำน้ำเคียน” คำว่า “เคียน” เป็นภาษาล้านนา หมายถึง การทำไม้ การกลึงไม้ ซึ่งอาจหมายถึง การตั้งชื่อลำน้ำ หรือลำห้วย จากการที่คนส่วนหนึ่ง มาเคียนไม้ยูงริมลำห้วย จึงเรียกว่า ลำน้ำเคียน วันเวลาผ่านไป จึงเพี้ยนเป็น “น้ำเกียน”

ตำนานที่ ๔

จากหลักฐานที่พบอักษรจารึกไว้ที่ ฐานพระพุทธรูปไม้ปางมารวิชัย ของวัดโป่งคำ มีจารึกไว้ว่า พระพุทธรูปนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๔๐๐ ถวายวัดปลูกตอร่องน้ำเกียน จึงสันนิษฐานว่า คำว่า “น้ำเกียน” เป็นคำที่ใช้เรียกลำห้วยตั้งแต่โบราณมา

ฐานพระพุทธรูปไม้ปางมารวิชัย มีจารึกไว้ว่า “สร้างพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้ไว้โถงกะวะระะ พุทธศาสนาวัดปลูกตอร่องน้ำเกียนนี้”

ประวัติวัดโป่งคำ

เดิมชื่อ วัดปุตตอง (ภูตอง) สันนิษฐานว่าเริ่มแรกได้สร้างเป็นอารามหรือที่พักสงฆ์ ในราวปี พ.ศ.๒๕๐๐ โดยเรียกชื่อว่าวัดปุตตองตามหลักฐานที่ค้นพบในจารึกพระพุทธรูปไม้ปางมารวิชัยจำนวนสององค์แรกจารึกไว้ว่า "สร้างพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้ไว้โถงกะวะระพุทธศาสนาวัดปุตตองนำเถียนตี้นี้" องค์ที่สองจารึกไว้ว่า "หลวงเกล้าเมืองสร้างไว้กับศาสนาวัดปุตตอง หื้อเป็นที่บูชาแก่คนตั้งหลาย" ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๓๐ มีการสร้างวิหารขึ้นและได้ทำเรื่องสร้างวัดให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง จากนั้นเปลี่ยนชื่อเป็น วัดโป่งคำ โดยมีครูบาคำวิชัยเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปี พ.ศ.๒๕๓๕ โดยชื่อโป่งคำ สันนิษฐานว่ามาจากความเชื่อที่ว่า ที่ตั้งของวัดมีหลุมทองคำอยู่

ศิลาจารึก ประวัติสร้างวิหารวัดโป่งคำ

ภาพถ่ายหมู่สามเณร ด้านหน้าวิหารวัดโป่งคำ ปีพ.ศ.2450

ครูบาอินตะรส เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ
ช่วงปีพ.ศ.2450

สร้างโรงเรียนแห่งแรกขึ้นภายในวัดโป่งคำ
โดยมีพระเมืองคำ งานนันทไชยเป็นครูคนแรก

จุดเริ่มต้นของคริสตศาสนาในชุมชนน้ำเกี๊ยน

จากบันทึกของพ่อครูเทเลอร์ เมื่อปลายปี ค.ศ.1918 พ่อครูเทเลอร์และคณะผู้ประกาศมาที่หมู่บ้านน้ำเกี๊ยน ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของเมืองน่าน เป็นทางผ่านของมิชชันนารี เดินทางไปประกาศยังเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาวซึ่งในสมัยก่อนถูกฝรั่งเศสปกครองอยู่ พ่อครูเทเลอร์ได้ช่วยหญิงหม้ายยากจนคนหนึ่งสร้างกระท่อมใหม่และได้ให้บัพติสมาแก่ผู้ใหญ่ 2 คน เด็ก 2 คน และอีกไม่กี่เดือนต่อมาพ่อครูเทเลอร์เข้ามาช่วยรักษาผู้ป่วยเป็นไข้หัวด้ร้ายแรง 3 ครอบครัว

คริสตจักรกันธาพิภย์กิตติคุณ

ระหว่างปี ค.ศ.1916 - 1918 เชื่อว่าเป็นช่วงที่เกิดชุมชนคริสเตียนขึ้นในหมู่บ้านน้ำเกียน ครอบครัวแรกที่น่าสนใจในคริสต์ศาสนา คือครอบครัวนายกันและนางดีพิภย์ หรือที่ลูกหลานเรียกว่า พ่ออู่กัน แม่อู่ดีพิภย์ ซึ่งได้ประสบปัญญาในเรื่องของการเจ็บป่วย ได้รับเชื่อเป็นคริสเตียนเนื่องจากเคยฟังการประกาศคริสต์ศาสนา จากพ่อครูเทเลอร์ ชุมชนคริสเตียนบ้านน้ำเกียนได้รับการแต่งตั้งเป็นหมวดคริสเตียนกันธาพิภย์ เมื่อปี ค.ศ.1982 ต่อมาในวันที่ 6 มกราคม 1985 มีการสถาปนาหมวดคริสเตียนกันธาพิภย์ เป็น "คริสตจักรกันธาพิภย์กิตติคุณ" เพื่อเป็นการรำลึกและเป็นอนุสรณ์แห่งความเชื่อของบรรพบุรุษผู้เริ่มต้นชุมชนคริสเตียน

